

Також було виявлено високий рівень міжособистісної агресії. Агресія проявляється у внутрішньо-групових стосунках, так і щодо зовнішніх соціальних суб'єктів. Ця група також перебуває у конфліктному полі більшої групи, з якою вона тісно контактує, це позначається на всіх сферах її життєдіяльності.

Висновок: враховуючи наведені вище результати, можна сказати, що група, яка приймала участь у розробці роботи є типовим прикладом груп, які складають інформаційно-технологічні проекти. Якщо у проекті не анонсуються групові цілі, то деякий час така група здатна існувати, але рівень внутрішніх конфліктів та кількість внутрішніх границь буде постійно зростати, поки або група не розпадеться через звільнення за власним бажанням, або в групі не накопичиться критична кількість конфліктів, яка призведе до реформування групи.

Список використаної літератури:

1. Лебон Г.(2020), Психология народов и масс, Neoclassic, Москва, 384с.
2. Фрейд З. (2014), Психоанализ. Религия. Культура, Канон+РООИ "Реабилитация", 368 с.
3. Фромм Э., Хорни К. (1995), Психоанализ и культура: Избранные труды Карен Хорни и Эриха Фромма, Юрист, Москва, 623 с. Електроний ресурс <https://www.twirpx.com/>

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК:159.942.5

Орлик Олена Леонідівна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія непервної освіти»*

Актуальність дослідження. В умовах швидких змін у житті сучасного суспільства першочергового значення набуває проблема розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку як унікального періоду розвитку особистості людини. Щороку збільшується кількість дітей з емоційними проблемами (агресивних, тривожних, депресивних, з підвищеною емоційною чутливістю, розладами в адекватному емоційному регулюванні), які без психологічної корекції надалі можуть поглиблюватися у шкільному житті, в особистісних, сімейних стосунках, у професійній діяльності дорослої людини.

Тому виклики сучасного життя потребують уваги та розуміння суспільства про пріоритети у дошкільній освіті, усвідомлення важливості забезпечення розвитку емоційної сфери дітей середнього дошкільного віку як відповідального періоду становлення особистісних та суспільних якостей.

У статті висвітлено теоретичний аспект емоційного розвитку дітей середнього дошкільного віку; первинність дошкільного віку в розвитку емоційної сфери. Проаналізовано класифікацію емоцій дітей дошкільного віку за К. Ізардом.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вчених свідчать, що одним з головних факторів адаптації та соціалізації дітей є емоційний розвиток (І. Бех, В. Вілюнас, Л. Виготський, О. Запорожець, К. Ізард, Є. Ільїн, О. Кошелева, Т. Кириленко, О. Кульчицька, О. Леонтьєв, С. Максименко, В. М'ясищев, Я. Неверович, О. Чебикін та ін.). Емоційний стан дітей впливає на розвиток їхньої пізнавальної діяльності, стабільність інтересів і самостійний вибір видів діяльності. Тому вивчення емоційних станів та особистісних відносин дітей дає можливість виявити приховані психічні проблеми вихованців та планувати корегування освітнього процесу, забезпечувати психологічний супровід подальшого особистісного розвитку дошкільників середнього віку.

Як вважає О. Запорожець, емоційний розвиток дошкільника є однією із важливих умов виховання, що підкреслює важливість емоційного переживання дошкільника при взаємодії з соціумом для його особистісного становлення (Запорожець О., 2008).

І.Дерманова стверджує, що «найчастіше причинами негативних емоційних станів у дошкільному віці є депривація потреби спілкування в сім'ї або з однолітками» (Дерманова, 2015).

Найпершим і найважливішим соціальним інститутом, який відповідає за емоційну компетентність дошкільника і його нормальну адаптацію до життя, вважають сім'ю. Учені виділяють три основні чинники впливу сім'ї на розвиток дитини: емоційний характер сімейного виховання, широту діапазону сімейного впливу, його тривалість. Е. Еріксон зазначав, що соціальне оточення дитини спричинює великий вплив на її розвиток, зокрема на розвиток її почуттів (Еріксон, 1996).

Мета наукової публікації. Висвітлення основних особливостей емоційного розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емоційний розвиток є вагомим частиною загального психічного розвитку дошкільника

середнього віку, який полягає у закономірному (послідовному) формуванні особистісних та емоційних новоутворень (Рубінштейн, 2012).

Онтогенез емоцій є провідним етапом у розвитку дитини, оскільки він значною мірою формує цілісну психічну систему особистості дошкільника.

Емоції проходять спільний для вищих психічних функцій шлях розвитку: від зовнішніх соціально детермінованих форм до внутрішніх психічних процесів. На базі вроджених реакцій у дитини розвивається сприйняття емоційного стану найближчого оточення, яке з часом під впливом соціальних контактів, що ускладнюються, перетворюються на вищі емоційні процеси — інтелектуальні, естетичні, моральні, соціальні та інші складові емоційного світу особистості. Для всебічного з'ясування особливостей прояву емоційної сфери дошкільників середнього віку є доречним відслідкувати генезу емоцій дитини. Як зазначали Л.Виготський і О.Леонт'єв, існують оптимальні строки (сенситивні періоди) для розвитку і становлення окремих видів психічної діяльності дитини. Причина сенситивності - біологічне дозрівання мозку. Всі діти середнього дошкільного віку проходять однакові ступені психічного розвитку емоцій. Існують типологічні й індивідуальні відмінності у самому процесі розвитку емоцій та його результатах. Якісні зміни емоційної сфери виявляються: у збагаченні чуттєвого пізнання (відчуття і сприймання), у зміні рівнів мислення (воно зароджується через сприймання і маніпулювання предметами наприкінці стадії раннього дитинства у наочно-дійовій формі, за допомогою мовлення стає наочно-образним, перетворюється на розумову дію, здійснювану спочатку вголос, а потім і "про себе". Далі відбуваються переходи до конкретно-понятійного мислення і до його абстрактної форми), у розвитку різних видів пам'яті, її змісту, у розвитку уяви і її образів, у зростанні загального людського досвіду, у розвитку почуттів, у суспільному оточенні виникають вищі почуття (почуття новизни, співчуття, здивування, співпереживання, краси тощо) (Виготський Л., 2003), (Леонт'єв Р., 1972).

У дошкільному віці формується особистість дитини, цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційної сфери, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що детерміновані соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими, ровесниками.

Ставлення до себе та ровесників є проекцією особистісного розвитку дитини, який проходить наступні етапи: виділення себе об'єктом ставлень інших людей; виділення себе суб'єктом взаємин; становлення уявлень про себе та поява ставлення до себе. Співвідношення рівня емоційного самоствалення дитини з рівнем її доброзичливості, емпатії до однолітків характеризує особливості становлення її особистості.

Важливу роль у формуванні емоційної сфери, емпатії дітей середнього дошкільного віку є стосунки в сім'ї. Наукові дослідження довели, що надмірний контроль, сильні обмеження, жорстка регламентація з боку батьків корелюють з емоційними порушеннями в дітей.

Д.Боумрін виділила чотири параметри батьківської поведінки, які впливають на емоційний стан дитини: 1) батьківський контроль; 2) батьківські вимоги; 3) способи спілкування з дітьми; 4) емоційна підтримка. Поведінка дитини, її емоційний розвиток залежать від співвідношення цих чотирьох параметрів, від того, який параметр переважає у виховній практиці батьків. Оптимальна умова виховання – це поєднання високої вимогливості та контролю з демократичністю й прийняттям (Боумрін Д., 1989).

Як справедливо зазначали Л. Виготський та А. Запорожець, тільки погоджене функціонування емоційної і розумової систем, їхня єдність може забезпечити успішне виконання будь-яких форм діяльності (Виготський Л., 2005)

Те саме стверджує К. Ізард: «Емоції енергетують і організують сприйняття, мислення і дію» (Ізард К., 2008).

За класифікацією К. Ізарда виділяється десять базових емоцій дитини, кожна з яких веде до різних внутрішніх переживань і різного їх зовнішнього прояву:

інтерес — позитивна емоція, вона переживається дитиною частіше, ніж інші емоції. Інтерес грає важливу мотиваційну роль у формуванні й розвитку навичок, умінь, інтелекту і творчих прагнень; забезпечує працездатність;

радість — переживання активного внутрішнього задоволення, впевненості в собі, власної значимості, успіху своєї діяльності. Якщо ця емоція переважає в емоційному житті, то дитина перебуває в стані комфорту;

подив — переживання, пов'язане зі сприйняттям чогось раптового, несподіваного;

сум — переживання зневіри, ізоляції. Ця емоція гальмує розумову і фізичну активність дитини;

гнів — переживання обурення, незадоволення чимось. Ця емоція є одним із компонентів агресивної мотивації. Контроль над нею відіграє значну роль у процесі соціального розвитку дитини;

відраза — у крайній неприємне переживання, викликане чимось бридким, огидним, противним, потворним;

презирство — переживання глибокої зневаги до когось (чогось) морально низького. Презирство призводить до роздування почуття власної значимості і до знецінювання об'єкта презирства. Ситуації, що активізують гнів, одночасно активують емоції відрази і презирства. Комбінація цих трьох емоцій розглядається як триада ворожості;

страх — переживання сильного переляку, остраху когось (чогось). Переживання страху відчувається і сприймається як загроза особистій безпеці; супроводжується почуттям непевності, незахищеності, неможливості контролювати ситуацію;

сором — переживання незадоволеності собою. Сором мотивує бажання дитини сховатися, втекти;

провина — переживання, пов'язані з порушенням моральної і етичної норм. Інші емоції, згідно з теорією К. Ізарда, є похідними (Ізард, 2008).

Особливості зовнішнього прояву емоцій визначаються за виразними рухами тіла особи, інтонації, тембру голосу. Виразними діями не тільки визначається, але і формується почуттєва сфера. С. Рубінштейн стверджує: «Виразний рух не тільки виражає вже сформоване переживання, але і сам, включаючи, формує його; так само як, формуючи свою думку, ми тим самим формуємо наше почуття, виражаючи його» (Рубінштейн, С., 2012).

Різноманітна гама почуттів і емоцій відіграє значну роль в житті дитини, інформує про психічний стан, настрій. Позитивні емоції, такі як радість, задоволення, довіра дарують дітям відчуття безпеки та надійності. Завдяки цим емоціям діти відчувають, що в їхньому світі безпечно і можна комфортно набувати нового досвіду. Інші емоції, навпаки, попереджують про небезпеку і викликають незадоволеність, тривожність; гнів вказує на те, що на шляху дитини виникла якась перешкода. Сум, пригнічення призводять до зниження енергії і дає час для того, щоб адаптуватися до втрати чи розчарування. Страх спонукає дітей до захисту.

За період дитинства *емоції* (їх сила, тривалість, стійкість) змінюються у зв'язку зі змінами загального характеру провідної діяльності дитини і її мотивів, а також через ускладнення її стосунків з навколишнім світом. Разом з переживанням задоволення чи незадоволення, що пов'язані зі здійсненням безпосередніх бажань, у дитини виникають більш складні відчуття, викликані тим, наскільки добре вона виконала свої обов'язки, яке значення мають її дії для інших і якою мірою дотримуються нею і оточуючими норми та правила поведінки.

Дослідники одностайні в тому, що емоційна сфера пов'язана не лише безпосередньо з дією, але й такими когнітивними процесами як мислення, планування, здатність відчувати й оцінювати, що відіграє важливу роль у регуляції діяльності, поведінки та спілкуванні і є необхідною умовою для соціалізації.

З розвитком психічних процесів, різних видів діяльності складаються і психічні властивості дитини. Впродовж дошкільного дитинства емоції розвиваються, ускладнюються і набувають інтелектуалізованого характеру. Тому деякі науковці висловлюють припущення про те, що особливості розвитку емоційної сфери дитини детермінуються конкретними умовами її виховання.

І чим повнішим є соціальний статус цих умов, тим більш сприятливим є розвиток емоційного статусу дитини.

З метою розвитку емоційної сфери необхідно передбачити гармонійне виховання різних почуттів і емоцій, а також формувати в дитини необхідні навички в керуванні своїми почуттями і емоціями; навчити дитину розуміти свої емоційні стани і причини, що їх породжують. З емоційним благополуччям дитини пов'язана позитивна оцінка себе самої, своїх здібностей, впевненості у своїх силах, здоров'ї, благополуччі у дорослому житті.

Однією з умов виникнення у дітей середнього дошкільного віку складних емоцій є *взаємозв'язок і взаємозалежність емоційних і пізнавальних процесів* — двох найбільш важливих сфер їх психологічного розвитку. Недооцінка цієї потреби, як правило, призводить до перебільшеного, одностороннього розвитку якоїсь однієї якості, частіше інтелекту, що, по-перше, не дає можливості глибоко зрозуміти особливості самого мислення й керування його розвитком, по-друге, не дозволяє до кінця з'ясувати роль таких сильних регуляторів поведінки дитини як мотиви й емоції.

Аналіз останніх зарубіжних наукових досліджень (П. Саловей, Д. Майера, Д.Гоулмана, Р.Бар-Она, Х.Вайсбаха, Г.Гарднер, У.Пейн), а згодом і у вітчизняному науковому просторі з'явився феномен «емоційний інтелект». При цьому варто відзначити, що питання розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку є прерогативою психології, проте з'являються дослідження і суто педагогічного характеру (Т. Бородулькіна, М. Мордвинцева, О. Олійник).

Висновки. Всі діти середнього дошкільного віку проходять однакові ступені психічного розвитку емоцій, проте існують типологічні й індивідуальні відмінності, які потрібно враховувати при проведенні корекційно-розвивальної роботи. Якісні зміни емоційної сфери виявляються: у збагаченні чуттєвого пізнання, у зміні рівнів мислення, яке за допомогою мовлення стає наочно-образним, потім конкретно-понятійним та переходить до абстрактної форми, розвиваються різні види пам'яті, уяви. Десять базових та інших похідних емоцій дитини збагачують внутрішні переживання та їх зовнішні прояви, особливостями яких є виразні рухи тіла, інтонації, тембр голосу.

Особливості розвитку емоційної сфери дитини детермінуються конкретними умовами її виховання (сім'я, ровесники, заклад дошкільної освіти).

Розвиток емоційної сфери, «емоційного інтелекту» передбачає створення корекційно-розвивального середовища, метою якого є формування у дошкільників середнього віку необхідні знання, вміння розуміти, сприймати, ідентифікувати емоції, розвивати навички саморегуляції, які позитивно впливають на пізнавальні процеси, обумовлюють комфортне психічне та фізичне здоров'я дитини.

Перспективи подальших досліджень. Для вирішення проблем, пов'язаних з формуванням оптимальних психолого-педагогічних умов з метою подолання і корекції недоліків розвитку структурних компонентів емоційної сфери дошкільників, нами була розроблена програма розвитку емоційної сфери у дошкільників середнього віку та проведено дослідження з ефективності її впровадження. Апробований автором комплекс методик для виявлення стану розвитку емоційної сфери дітей та авторська програма можуть бути використані практичними психологами, соціальними працівниками, вихователями закладів дошкільної освіти у корекційно-розвивальній роботі з дошкільниками середнього віку.

Список використаних літератури:

1. Выготский, Л.С. (2005), Психология развития человека. М., Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 1136 с.

2. Изард, К.(2008), Эмоции человека, Москва, Директ-Медиа, 954с.
3. Леонтьев, А. Н.(1972), Проблемы развития психики : 2 т., 3-е изд., Москва, Изд-во Моск. ун-та, 575 с.
4. Рубинштейн, С.Л.(2012),Бытие и сознание,Санкт-Петербург:Питер, 288 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.922

Пашковська Ксенія Олександрівна,
*студентка спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Психічне здоров'я особистості є необхідною умовою її ефективної діяльності загалом і професійної зокрема. У наш час здійснюється перегляд уявлень про людину як особистість, її неповторну цінність і це потребує вирішення нових проблем. Найважливішою серед них є проблема збереження здоров'я людини, причому не тільки фізичного, а й психічного. Різноманітні й тривала дія несприятливих соціальних, психологічних, економічних та інших чинників зумовлює виникнення в людини високої нервово-психічної напруги. Це, в свою чергу, викликає різноманітні негативні прояви в її поведінці та діяльності, зокрема відчуття душевного дискомфорту, негативні психічні стани, межові нервово-психічні розлади. В результаті цього виникає проблема психічного здоров'я особистості.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідниками встановлена багатофакторність психічного здоров'я, визначені його компоненти, критерії і рівні, співвідношення понять психічного і психологічного здоров'я (Л. Козак, Г. Ложкін, М. Мушкевич, Г. Нікіфоров та ін.); роль генетичних факторів у формуванні психічного здоров'я і психологічного благополуччя (С. Максименко та ін.); внутрішня картина здоров'я (В. Індерович, М. Маркова, О. Лісова та ін.); розробляються стратегії формування здорового способу життя (С. Болтівець, С. Максименко, О. Кокун та ін.); шляхи і технології збереження психічного здоров'я (Л. Куліков, Є. Потапчук та ін.) тощо.

Мета наукової публікації: дослідження соціально-психологічних умов збереження психічного здоров'я особистості.